

LUJO MARGETIĆ

CETINSKI SABORI U 1527.

Lujo Margetić
Pravni fakultet
Sveučilišta u Rijeci
YU, 51000 Rijeka

UDK: 949.713"16":342(497.13)
Izvorni znanstveni rad
Ur.: 1990-04-08

Autor analizira osnovni sadržaj i posljedice cetinskih sabora, i to onog održanog 31. XII. 1526. – 3. I. 1527. na kojem su hrvatski staleži priznali austrijskoj vladarskoj kući Habsburg pravo na hrvatsko kraljevstvo i onog od 27. IV. 1527. na kojem su oni dali oduška svome velikom nezadovoljstvu zbog nedovoljne pomoći koju Ferdinand I daje Hrvatskoj u borbi protiv Turske. Pri tome autor ističe važnu ulogu glavnoga borca protiv Ferdinanda, Krsta Frankapana koji je čak uspio da Slavonski sabor održan 8. I. 1527. ne prizna Ferdinandu kraljevsku titulu.

U franjevačkom samostanu u Cetinu održan je od 31. prosinca 1526. do 3. siječnja 1527. sabor hrvatskih staleža,¹ na kojem se priznalo prijestolje kraljevine Hrvatske austrijskoj kući Habsburg, tj. Ferdinandu I i njegovoj supruzi Ani te njihovu zakonitom potomstvu. Prema riječima Jaroslava Šidaka cetinska izborna isprava »jedan je od najznačajnijih izražaja hrvatske državnosti pa je ona time postala dragocjeno oružje u borbi za hrvatsko državno pravo«. ² Ferdo Šišić ovako je ocijenio taj događaj: » Cetinski izborni sabor ide u prošlosti hrvatskog naroda u red onih krupnih događaja kojima završava stara, a počinje nova epoha. On u političkom pogledu jasno izražava kako je hrvatski narod u odsudnim prigodama mjerodavno odlučivao o najznatnijim državnopravnim pitanjima, smatrajući sebe i svoju domovinu za poseban politički narod i posebni politički teritorij, nezavisan od Ugarske«. ³

1. Ferdo Šišić, *Acta comitialia I. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* (dalje MSHSM), vol. XXXIII, Zagrabiae 1912, 50-53; *Acta cit. II*, 1915, 459-461.

2. Jaroslav Šidak, članak *Izborni sabor u Cetinu*, *Hrvatska enciklopedija*, svezak III, Zagreb, 1942, 692.

3. Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, 3. izd., Zagreb, 1962, 270.

Da je Cetinski sabor doista značajan događaj u hrvatskoj povijesti, o tome, mislim, ne može biti sumnje. Međutim, treba istaći okolnost da je do XIX. stoljeća on za Hrvate bio potpuno nepoznat. Nikada se nitko do prošlog stoljeća nije na njegove odluke pozivao. Šišićeve riječi da je s njime otpočela nova epoha znače prema tome nešto drugo nego dokaz o samostalnom odlučivanju u državnopravnim pitanjima, kojega je u hrvatskoj povijesti bilo i prije 1527. i poslije nje. Gledano hladnim analitičkim očima, Cetinski sabor utoliko je označavao novu epohu što su njime habsburgovci dobili pravni naslov vladanja nad Hrvatskom.

S druge strane treba naglasiti da se u to doba hrvatski narod nalazio u situaciji koja je politički bila do krajnjih granica loša. Kvarnerski otoci i srednjodalmatinski gradovi i otoci nalazili su se čvrsto u rukama Mletaka, jedne od tadašnjih europskih velesila. Sa sjeverozapada prijetila je opasnost nadirućeg pritiska moćnih habsburgovaca, čija se ekspanzija prema jugoistoku sukobljavala s turskim nadiranjem. Turci su sredinom XV. stoljeća uništili bosansku samostalnost pa je upravo na hrvatskom etničkom području došlo do sruza tih dviju velesila. Hrvatsko-ugarska zajednica raspadala se pomalo, ali neumitno. Slavonija je u to doba bila *regnum*, s vlastitom plemićkom organizacijom, ali u nju, kao što je poznato, nije ulazio čak ni požeški komitat. *Regnum Croatiae* obuhvaćao je samo hrvatsko područje južno od Petrove gore, a njegova veza sa Slavonijom uspostavljala se na vrlo rijetkim zajedničkim saborima. Izvjesno »zajedništvo« ostvarilo se preko zajedničkog bana, koji je nosio naslov »*regnum Dalmatie, Croacie et Sclauonie banus*«.

Kolikogod je Cetinski sabor važan jer je na njemu potvrđena opstojnost nezavisnog *regnum Croatiae*, nema nikakve sumnje da se u Europi priznavalo hrvatsko kraljevstvo kao poseban subjekt odvojen od *regnum Hungariae*. Tako je npr. Ferdinandov brat, car Karlo V uputio 31. prosinca 1526. u prilog svoga brata više pisama, od kojih je jedno bilo naslovljeno »*Ad status Croatiae*«, a u njemu on osobito podvlači pravo svoga brata da bude »*vester rex*« »*in isto regno*«. Drugo pismo istoga sadržaja upućeno je »*Ad status Sclauonie*«, a treće, ponovno identično, »*Statibus Hungariae*«. ⁴ A i sam Ferdinand iskazivao je svakom prilikom želju da ga staleži posebno u Hrvatskoj, posebno u Slavoniji i posebno u Ugarskoj priznaju za kralja. Tako je npr. 8. rujna 1526. pisao, uz ostalo, staležima Donje Austrije da mogu uglednim ličnostima u kraljevinama pokojnoga Ludovika obećati »40, 50 ili više tisuća guldena«, a uz to još i »*Herschaften, Phlegen vnd Embter*« ⁵ i da će im to biti nadoknađeno. A 31. prosinca 1526. piše Franji Bačanu, *regnum Dalmacie, Croacie et Sclauonie bano*, da je primio njegovo pismo »što se odnosi na isplatu 3000 rajnskih florena vama i još nekima drugima«. ⁶ Kao što se vidi, Ferdinand je bio spreman na najveće financijske i ostale žrtve samo da bi dobio pravno valjano priznanje svoje kraljevske vlasti nad svim onim kraljevinama koje su ostale bez kralja smrću Ludovika II.

Pitanje je samo u tome jesu li u takvoj situaciji hrvatski staleži htjeli i znali od Ferdinanda izvući protučinidbe koje bi odgovarale tako značajnom pravnom aktu kao što je priznanje kraljevske vlasti.

Hrvatski plemići imali su pred sobom beskrupoloznog, lukavog, bogatog i moćnog habsburgovca, koji je imao sve – osim pravnog naslova. Nije teško dokazati da Ferdinand nije imao nikakva prava na Hrvatsku. Evo njegovih dokaza u prilog njegove kuće:

1. Ugovori o međusobnom nasljednom pravu što su ih habsburgovci sklapali 1463, 1491, 1506. i 1515. s hrvatsko-ugarskim kraljevima. Takvi ugovori bili su i inače objavljeni premda se dobro znalo da oni nemaju javnopravne snage. Tako npr. sami habsburgovci s pravom nisu pri-

4. Šišić, *Acta*, cit., 44-45.

5. N. dj., 3-6.

6. N. dj., 45.

znali nasljednopravni ugovor od 4. veljače 1544. između Stjepana Frankapana i Nikole Zrinskog.⁷

2. Nasljedno pravo Ferdinandove supruge, sestre poginuloga hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika II. Premda se Ferdinand često pozivao na taj pravni naslov, ipak nema sumnje da su i on i drugi suvremenici bili svjesni da se na tome ne može temeljiti pravo habsburgovaca na Hrvatsku, Slavoniju i Ugarsku. Pravo na prijestolje mogao je imati samo muški član obitelji ovlaštene za kraljevsku titulu, a i to samo onda ako je bio povezan preko muške linije. A još manje se mogla braniti teza da je Ferdinandova žena prenijela na njega svoje navodno pravo na neku vrstu miraza. Uostalom, ugarski su staleži upravo to isticali kada su dokazivali da habsburgovci nemaju nikakvo pravo na ugarsko prijestolje.⁸

3. Na Cetinskom su saboru 1. siječnja 1527. hrvatski staleži opravdavali Ferdinandovo pravo na hrvatsku kraljevinu time što je on bio 16. prosinca 1526. na zakoniti način izabran po ugarskom saboru za ugarskog kralja. Kada bi taj argument bio valjan, onda uopće ne bi trebalo posebnog izbora u Cetinu niti bi se mogla razumjeti potreba sazivanja toga sabora. Izbor Ferdinanda za ugarskog kralja mogao je eventualno biti upotrijebljen kao motiv koji je potakao hrvatske plemića da i oni priznaju Ferdinanda, ali se Ferdinandovo pravo na hrvatsku krunu nije moglo temeljiti na zaključku ugarskog sabora. Taj neobični »dokaz« upotrijebili su hrvatski staleži samo zato da bi još više dokazali sebi i svijetu opravdanost svoje odluke. Može se čak reći da kontradiktornost te tvrdnje sa svim ostalim postupcima hrvatskog sabora i sadržajem odluke od 1. siječnja najbolje dokazuje da Ferdinand nije imao pravo na hrvatsku krunu.

4. Hrvatski staleži spominju kao temelj Ferdinandova prava i njegova velika dobročinstva koja je iskazivao prema Hrvatskoj. I taj je navodni pravni naslov nedostatan da opravda biranje Ferdinanda za kralja. Njegova navodna dobročinstva mogla su biti samo motiv da ga hrvatski staleži izaberu za kralja, ili drugim riječima, *Ferdinandovo pravo ovisilo je konačno ipak samo i isključivo o odluci hrvatskih staleža*. Uostalom, upravo zato je Ferdinand tako uporno tražio da ga Hrvati priznaju za kralja. Bez njihova priznanja on bi bio običan uzurpator prijestolja, s njime on je postajao zakonski kralj.

Ako je to tako, onda su očito hrvatski staleži imali u rukama moćno sredstvo kojim su mogli prisiliti Ferdinanda na znatne obveze prema Hrvatskoj, čvrsto zajamčene jasnim garancijama i uvjerljivim sankcijama. Tek uz takve uvjete moglo se priznanje Ferdinanda za hrvatskog kralja držati bar donekle prihvatljivim za Hrvate.

Što je dakle obećao Ferdinand hrvatskim staležima u vezi s njegovim izborom i što su se u njegovo ime obvezali njegovi opunomoćenici Nikola Jurišić, Ivan Kacijaner i Ivan Pichler?

5. Ferdinand se obvezao na četiri točke:

Prvo, da će »za obranu svoga kraljevstva Hrvatske držati u tom kraljevstvu tisuću konjanika s plaćom od 3 dukata za pojedinog konjanika i 200 pješaka, ali tako da će te pješake i 200 konjanika vrhovni komandant njegova kraljevskog veličanstva (...) smjeti unajmiti bez ikakvog suptavljanja (...) staleža (...), dok će se preostalih 800 konjanika podijeliti među rečene staleže (...) prema ugledu i položaju pojedinca (...). Ako bi kraljevsko veličanstvo naredilo odvođenje tih konjanika izvan kraljevstva, oni će biti obvezani služiti mu također s plaćom od 3 dukata ali samo za prvi mjesec, nakon čega davat će im se samo onolika plaća, kolika i drugim takvim konjanicima«.

Ne treba nekog posebnog znanja i dubljeg razmišljanja da se odmah uoči kako je hrvatsko plemstvo poklonilo habsburgovcima Hrvatsku a da je pri tome ovakvom Ferdinandovom obve-

7. S. Barabás, *Codex epistolaris et diplomaticus comitis Nicolai de Zrinio*, II, Budapest 1899, 152-156. Podrobnosti vidi u: Lujo Margetić, *Marginalije uz novopronađenu glagoljsku ispravu od 17. travnja 1567. godine*, »Dometi«, god. XVII, broj 1-3, 1984, 63-72.

8. Vidi npr. Vjekoslav Klaić, *Povjest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća*, sv. treći, dio prvi, Zagreb, 1911, 72.

zom interese Hrvatske prepustilo dobroj volji Ferdinanda. Ferdinandova obveza ne sadrži nikakav rok do kojeg bi on morao u Hrvatskoj postaviti 1000 konjanika. To znači da je on na svakom prigovor mogao lako odgovoriti da »namjerava«, »u granicama svojih mogućnosti«, »što prije« ispuniti svoju obvezu. Usto, Ferdinand se nije obvezao do kada će i pod kojim uvjetima držati 1000 vojnika. On je npr. mogao (ali ne i morao!) organizirati u Hrvatskoj odgovarajuću konjaničku snagu i onda je odmah povući iz Hrvatske. Dapače, klauzula je tako lukavo sastavljena da ona to Ferdinandu odobrava. I konačno, možda ono najvažnije, nema nikakve sankcije za slučaj neispunjenja obveze. Ferdinandovi su poslanici mudro odobrili hrvatskom plemstvu da 800 konjanika koje bi Ferdinand plaćao razdijele među sobom pa se vjerojatno plemstvo dulje vremena živahno prepiralo kako da taj broj razdijeli među sobom. Sačuvana je isprava o konačnoj raspodjeli.⁹ Tako je Ivan Karlović »dobio« 200 konjanika, Nikola Zrinski 80, Krištof Frankapan Brinjski 50, Vuk Frankapan Brinjski 50, Juraj Frankapan 80, Stjepan Blagajski 50 i opat Topuski 50. Drugim riječima njih sedmorica, očito daleko najugledniji hrvatski velikaši, »dobili« su 70% obećane pomoći, dok su svi ostali plemići dobili samo 30%.

Prema drugoj točki Ferdinand se obvezuje da će na granici Kranjske prema Hrvatskoj držati »pristojan broj« vojnika. I to je obveza koja ne veže Ferdinanda ni na što drugo osim onoga što je njemu u interesu, i to u onom opsegu koji on nađe za shodno.

Prema trećoj točki Ferdinand se obvezuje da će u Hrvatskoj »popraviti tvrđave i utvrde i snabdjeti ih potrebnim stvarima«. I ovdje se plemstvo zadovoljilo nejasnim i uopćenim obećanjem. Iz obećanja se ne vidi o kojim je tvrđavama i utvrdama riječ, do kada će ih i u kojem opsegu Ferdinand dati popraviti, i, što je ponovo najvažnije, sankcije za neispunjenje. Obećanje se svodi na to da će Ferdinand popravljati ono i onoliko što i koliko je njemu u interesu a da se velikaši i plemići neće moći pozvati na jasnu i čvrstu obvezu. Ozbiljna obveza trebala je izgledati npr. ovako: »Brinje – temeljito popraviti zidine do 1. VII. Komisija od po dva predstavnika Ferdinanda i Frankapana pregledat će 1. VII. radove i utvrditi što nije učinjeno pa će Frankapani moći dovršiti radove i od Ferdinanda zahtijevati naknadu utrošenoga«. Ferdinand je pokazao svoju arogantnost i besprimjernu drskost već 27. travnja 1527,¹⁰ kada je u povodu turskoga osvajanja Obrovca uputio nalog svima u Hrvatskoj da hitno i temeljito poprave sve utvrde. »Ako to nije u vašoj mogućnosti (...) predajte ta mjesta, tvrđave i utvrde u našu vlast sa svim njihovim pravima i pertinencijama, a ako vam se to ne čini prikladnim (...) i dođe do bilo koje štete (...) to neće biti naša nego vaša krivnja pa vam to ne želimo prikrivati.« Prema Ferdinandovoj nategnutoj interpretaciji njegovo obećanje da će popraviti tvrđave svodilo se na to da će Hrvati najprije predati te tvrđave u njegovo vlasništvo i da će ih tek nakon toga on kao novi vlasnik popraviti. Dakle, zaprepaštenje u Hrvatskoj zbog pada Obrovca u turske ruke Ferdinand je pokušao iskoristiti da se domogne vlasništva nad dijelovima hrvatske zemlje. Zapanjuje usto uvredljiv i nepotrebno i neopravdano prezriv ton pisma onoga istoga Ferdinanda koji se tek nekoliko mjeseci ranije – dok je još trebao priznanje hrvatskih staleža – obvezao da ih »neće ostaviti bez obrane, kao što to i priliči vrlo dobrom i vrlo velikom vladaru, dogod će biti živ tako da će i oni i njihovo slavno kraljevstvo uvijek biti pod njegovom najvećom zaštitom (...).«

Jedino u četvrtoj točki svoje obveze bio je Ferdinand dovoljno jasan. Glasom te točke on priznaje »sve privilegije, prava, slobode i odluke hrvatskog kraljevstva« koje će i dalje živjeti po svojim »starim dobrim pravnim običajima«. Time se kraljevstvo Hrvatske priznaje kao samostalni pravni subjekt s posebnim pravnim poretom i ujedno garantira postojeće vlasničke odnose. Takvo svečano obećanje bilo Ferdinandu to lakše dati što ga ono nije ništa stajalo.

Ukratko, Ferdinandovi opunomoćenici Nikola Jurišić, Pavao Oberstein, Ivan Kacijaner i

9. Šišić, *Acta*, cit., 64-65.

10. N. dj., 96-97.

Ivan Pichler uspjeli su za svoga gospodara Ferdinanda postići onoliko koliko se možda ni sami nisu nadali. Iz njihova izvještaja, sastavljenog dva dana nakon što su Hrvati priznali Ferdinanda za kralja, proizlazi da su se donekle neugodno osjećali jer su znali da je Ferdinand beskrupolozan. Oni na vrlo oprezan način mole Ferdinanda da se prema hrvatskim velikašima i plemstvu pokaže korektnim. Da bi čitava stvar imala bar donekle pristojan vanjski izgled, oni ponizno mole svoga gospodara da bi napisao Hrvatima srdačno pismo u kojem bi im zahvalio na izboru. Predlažu da bi u tom pismu bila upotrijebljena velika količina lijepih riječi (*mit ainer gueten extension genediger wort*) kao što to njegovo veličanstvo i inače u takvim prilikama znade učiniti (*wie solihs eur majestät nach derselben sondern genaden wol zu thun wais*), jer bi to Hrvatima u izvanredno teškoj situaciji u kojoj se njihova domovina nalazila bilo velikom utjehom«. Ali, kako su priznanjem Ferdinanda i uopće habsburgovaca za zakonske kraljeve Hrvati dali sve ono što se od njih u tom trenutku tražilo, on nije našao za shodno da se pokaže bar pristojnim.

A kako su se držali Hrvati nakon što su priznali Ferdinanda za kralja, a da pri tome nisu imali u rukama ništa drugo nego prazna obećanja? Već dva dana nakon Cetinskog sabora, tj. 3 siječnja, oni pišu Ferdinandu pismo¹¹ u kojem oštro osuđuju najuglednijega hrvatskog velikaša Krstu Frankapana zbog nezahvalnosti prema habsburgovcima i usrdno mole Ferdinanda da bi poslao »barem neki dobar broj konjanika i pješaka«, a osobito da im se pošalje plaća za tri mjeseca. Usto očekuju od Ferdinanda da opskrbi utvrde posadom i drugim nužnim stvarima. Nakon još nekih molba hrvatsko plemstvo završava svoje pismo: »Ponizno molimo da se vaše veličanstvo ne ljuti ili da ne bi bilo nezadovoljno s nama što tražimo po tri dukata za pojedinog konjanika (...). Nužda nas tjera da zahtijevamo (...) da vaše veličanstvo učini svoje vrlo plemenito djelo, a mi ćemo biti trajno u njegovoj službi i podložnosti (...).« Pismo je napisano u skladu s novim podaničkim položajem hrvatskog plemstva. Treba priznati da je hrvatsko plemstvo pokušalo spojiti poniznost i vjernost sa zahtjevima, ali neki dijelovi pisma odaju da su Hrvati bili svjesni da od Ferdinanda nisu dobili čvrste obveze. Treba nadalje priznati da pismo odiše izvjesnom nelagodnom pred spoznajom da potpuno ovise o pukoj dobroj volji Ferdinanda.

Ali ubrzo, već 27. travnja 1527, dolazi do Drugoga cetinskog sabora.¹² Na njemu Hrvati otvoreno daju na znanje Ferdinandu da su vrlo nezadovoljni. Oni prije svega navode Ferdinandove obveze: »Neka zna vaše veličanstvo, da je vaše veličanstvo tražeći od nas da postanemo njegovi podložnici obećalo da će nas pridružiti drugim svojim nasljednim zemljama, te nas sačuvati u našim slobodama i pravnim običajima i zadržati s kršćanskom vjerom obećanjem da će vaše veličanstvo držati i očuvati u nas u Hrvatskoj tisuću konjanika i dvije stotine pješaka, što ih se naziva martolozii, s time da će biti uvijek i stalno isplaćivani; osim toga da će pogranične tvrđave opremiti i upravljati vojnicima naoružanim puškama i tekućim životnim potrebama, a da će poneke tvrđave za koje se pokaže nužda preuzeti u vlastite ruke i još, da će vaše veličanstvo držati u pograničnim predjelima Kranjske vojsku koja će nam davati podršku i pomoć. Sva ta obećanja nismo, prejasni kralju, vidjeli ostvarenim.«

To su uvodne riječi saborske odluke. Ako se one pažljivije razmotre, opaža se da su Hrvati »malo popravili« tekst Ferdinandova obećanja. Ferdinand nije obećao da će *stalno* držati 1000 konjanika i 200 pješaka niti da će preuzeti izravnu obranu nekih tvrđava, a pogotovu nije pismeno obećao da će Hrvatska biti priključena nasljednim habsburškim zemljama. Ferdinand je hladno odgovorio da ima mnogo posla i da nema vremena za donošenje odluke o ujedinjenju austrijskih i hrvatskih zemalja, ali da će o tome »u prikladno vrijeme odlučiti«. ¹³ I tako se izjavila želja hrvatskog plemstva da se u sveme izjednači s austrijskim plemstvom, što drugim ri-

11. N. dj., 55-56.
12. N. dj., 98-103.
13. N. dj., 109.

ječima znači da Hrvati ostaju graničari u svojim zemljama koje nisu sastavni dio austrijskih pokrajina i nemaju prema tome s njima ravnopravan položaj. Hrvatska ostaje udaljeno područje »ničije zemlje«, da se tako izrazimo, između Austrije i Turske, kojem treba pomagati samo onoliko koliko je potrebno da glavne i najteže turske udarce primi upravo ta »ničija zemlja«. I ovdje se ponavlja uvijek ista tragična priča: Hrvatska je ostala zemlja s vlastitim identitetom dobrim dijelom i zato što razni agresori kroz povijest nisu Hrvatima htjeli priznati ravnopravnost. Hrvati se nisu ni mađarizirali ni germanizirali dobrim djelom i zbog neutažive želje vladajućih slojeva u Ugarskoj i Austriji da povuku jasnu crtu između povlaštenih i podređenih naroda – dakako u smislu srednjovjekovnog pojma *populus*. Ali vratimo se analizi predstave hrvatskog sabora. Hrvatski sabor nastavlja s upozorenjem da su od prethodnog hrvatsko-ugarskog kralja dobivali znatnu financijsku pomoć i da je »kraljevstvo Slavonije (...) bilo potpuno priključeno« na pomoć Hrvatske (*Regnum eciam Sclauonie cum tota sua potestate semper nobis iuuamine et auxilio fuit et omnino ad defensionem nostram coadiunctum*). Naglašavaju da su slobodnom voljom priznali Ferdinanda za kralja: »Neka zna vaše veličanstvo da se ne može naći da bi ikoji gospodar nasilno okupirao Hrvatsku, nego da smo se nakon smrti našega (...) zadnjega kralja Žvonimira (...) slobodnom voljom priključili svetoj ugarskoj kruni, a nakon toga, sada, vašem veličanstvu«. Upozoravaju Ferdinanda da im je sultan u 1526. godini predložio da mu se podvrgnu i tom prilikom im zagarantirao posjede i pravne običaje i čak obećao da će izuzev zarobljenika sav ostali turski plijen u habsburškim zemljama prepuštati Hrvatima, da su ih nadalje i Mlečani i Ivan Zapolja salijetali privlačnim ponudama, ali da su sve te ponude odbijali. Sve je to doista vrlo značajno u pogledu hrvatske samosvijesti i osjećaja samostalnosti, a osobito u vezi s najužim odnosima dvaju kraljevstava, ali to ipak nisu argumenti koji bi promijenili Ferdinandov stav prema Hrvatskoj. Isto vrijedi i za slijedeću tvrdnju i optužbu: »Mnogi su ljudi (od gladi) poumirali, a i sada umiru i to zato što se ne isplaćuje plaća koju su Ferdinandovi opunomoćenici obećali.«

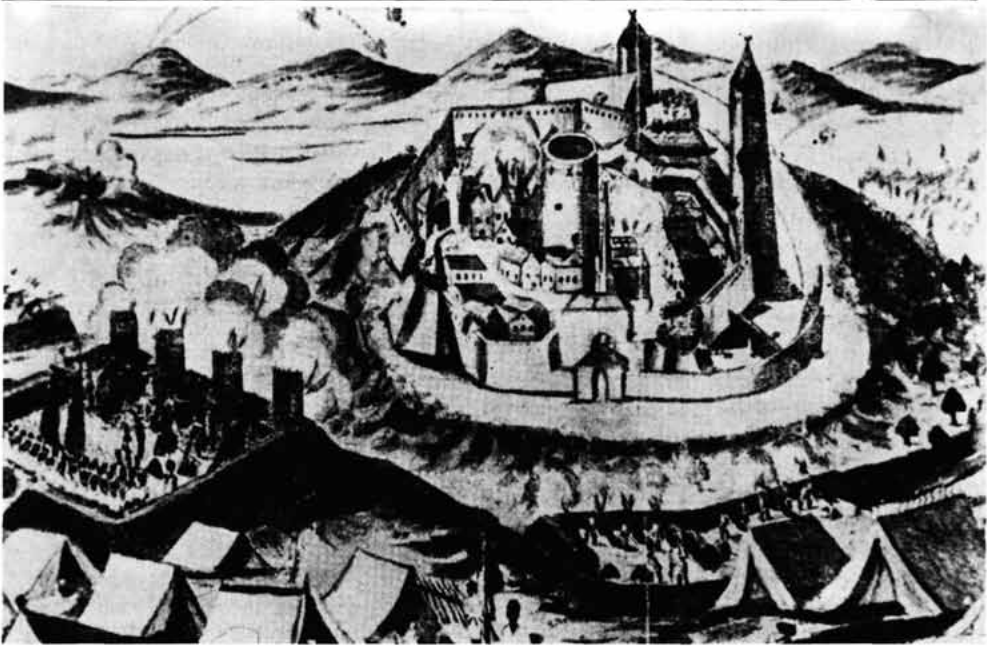
Te i još mnoge druge vrlo gorke i teške konstatacije nalaze svoj vrhunac u riječima: »Daleko bolje bi bilo za (spas) duše vašeg veličanstva da nas vaše veličanstvo nije nikad prihvatilo u svoju vlast.« Time se na jasan način daje na znanje Ferdinandu da je prekršio svoja obećanja, da je dakle krivokletnik i da će zbog toga doći u pakao, što Ferdinanda, dakako, nije ni najmanje zabrinulo. Jedino je na upozorenje hrvatskoga sabora da bi trebao isplaćivati plaće bez odgađanja odgovorio, da će isplate izvršavati »kolikogod će biti moguće« i da očekuje od svih da se iskažu vjernim na isti način kao što njegovo veličanstvo milostivo »vjeruje u njih« (*sicut maiestas sua in eos graciosae confidit*).

Hrvatski sabor od 28. travnja 1527. mogao bi se nazvati »saborom otrežnjenja«. Hrvati su shvatili da su od Ferdinanda prevareni i da od njega neće dobiti nikakvu pomoć koja nije ujedno i za njega od koristi. Ovdje nije mjesto detaljnoj analizi svih hrvatskih prigovora upućenih Ferdinandu. Takva analiza daleko prelazi okvire ovoga članka. Da je situacija u Hrvatskoj doista bila tragična, vidljivo je iz situacije u kojoj su se nalazili kmetovi. Hrvatski sabor se tuži da se »mnogi kmetovi namjerno predavaju (Turcima) u zarobljeništvo, da bi se mogli najesti kruha«.

Kolike li razlike u raspoloženju hrvatskog staleža, u odnosu na sabor od 1. siječnja, kada se nakon priznanja Ferdinanda i njegovog potomstva za hrvatske kraljeve pjevalo u cetinskoj crkvi »*Te Deum Laudamus*«, kada su zvona zvonila i vladalo opće oduševljenje. A ipak je prošlo manje od četiri mjeseca!

Također – kolike li razlike u odnosu na držanje slavonskih staleža. *Universitas r egni*

14. N. dj., 71-77.

Sl. 12. – Krajiška tvrđava i grad Cetinograd, mjesto gdje su održani Cetinski sabori 1527. Na slici turska op-sada i osvajanje Cetinograda, prema jednom crtežu iz XVIII. stoljeća

Sclauoniae sastala se u Dubravi 8. siječnja 1527.¹⁴ i utvrdila da je prema odluci ugarskog sabora iz 1505. stranac isključen od izbora za ugarskog kralja. Nema ni najmanje sumnje da je taj zaključak uperen protiv Ferdinanda. Usto, slavonski je sabor dao sazvati proslavljeni hrvatski junak Krsto Frankapan, koji se u protokolu isprave naziva *Christoforus groff de Frangepanibus, Segnie, Weglie, Modrussieque comes, serenissimique principis domini Ioannis dei gratia regis Hungarie etc. capitaneus generalis, nec nom regnorum Dalmacie, Croacie et Sclauoniae banus, eorum regnorum Dalmacie, Croacie et Sclauoniae ac comitatum Simigiensis et de Posega etc. similiter generalis tutor et protector*. Krsto je bio ne samo veliki ratnik i vojskovođa nego i mudar hrvatski rodoljub i domoljub kojem je, dakako uz interese njegove obitelji, bio na srcu i interes Hrvatske. On je na svojem vlastitom iskustvu naučio da se nema što nadati od habsburgovaca, ali s pravom nije vjerovao ni ugarskim velikašima koji su prema Hrvatskoj postupali isto tako bezobzirno kao i Ferdinand, samo s tom razlikom što su bili slabiji. Da je Krsto bio nepovjerljiv prema Mađarima, vidimo iz njegovih pisma senjskom biskupu Franji Jožefiću nakon poraza na Mohačkom polju: »Držimo da je ta razboj gospodin bog dopustil nad kraljem i Ugri, ne za zlo ili pogibelj, dapače za dobro vično tomu rusagu; zač, ako bi bili sada Ugri cara (tj. sultana) razbili, kada bi konac njih nevridnu reženju ili gdo bi mogal pod njimi ostati.«¹⁵ Pristajanje uz Ivana Zapolju nije dakle ništa drugo nego mudra politička igra u kojoj je Krsto pristajao uz onu stranu koja je više nudila i njemu i Hrvatskoj. Po mišljenju Šišića Krsto je bio do sredine studenoga

15. Tekst i isprave vidi npr. u Ivan Krstitelj Tkalcić, Povjestni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske, svezak treći, Zagreb, 1896, 252.

»iskreno odan Ferdinandu«¹⁶ pa je tek na nagovor zagrebačkog biskupa Šimuna Erdödjia 14. studenoga iznenada promijenio mišljenje i priklonio se Ivanu Zapolji.¹⁷ Šišić naziva Krstu »kolebljivim« jer da je Krsto još 10. studenoga sklopio s Ferdinandom ugovor kojim se obvezao da će ga na sve moguće načine pomagati da bude priznat za ugarskog kralja. Na taj ugovor, »Abred«, pozivaju se i drugi, npr. Šamšalović,¹⁸ koji kaže za Ferdinanda da je Krstu obećao »grad Senj s pripadnim mjestima od Otočca do Jastrebarskog i Okića, Pazin, Postojnu i Prem u Kranjskoj i da će ga imenovati vrhovnim zapovjednikom ugarske vojske«.

Ipak, taj tzv. ugovor ima neke nedostatke na koje se dosad nije obraćala pažnja. Da je rječ o pukom konceptu, vidi se po početnim riječima: »*Zu wissen das*« itd. koje su karakteristične za nacrt ugovora, a ne i za sam ugovor. U latinskim konceptima dolazi »*sciendum*« umjesto »*zu wissen*«. Uostalom, u tom se konceptu navodi da su ga potpisali Ferdinand i Krsto, ali na njemu nema ni potpisa ni pečata Krste Frankapana. Bez tih elemenata isprava je pravno bezvrijedna. Uostalom, na nju se nije Ferdinand nikada ni pozivao.

Ali, već i sam sadržaj toga navodnog ugovora je takav da isključuje mogućnost da bi Krsto bio toliko nerazuman da ga prihvati. Naime, Ferdinand se obvezuje da će Krsti »u roku od šest tjedana nakon (...) izbora i krunitbe predati (...) vlastelinstvo Senj itd«. Poznato je – a to su znali i Ferdinand i Krsto – da se ugarska kruna nalazila u rukama protukandidata Ivana Zapolje. Da je Krsto prihvatio tako sastavljen ugovor, on bi bio obavezan da se zalaže za Ferdinandov izbor, ali ako bi htio doći u posjed svih onih gradova i imanja što mu ih obećaje Ferdinand, morao bi čekati kraj neprijateljstava između Ferdinanda i Zapolje i predaju krune, a već se onda znalo da je kraj sukoba između te dvojice pretendena stvar neizvjesne budućnosti. Nadalje, Ferdinand je obećao Krsti položaj vrhovnoga vojnog komandanta u Ugarskoj, ali i to »čim ugarska kruna dođe u ruke njegova veličanstva«. Glasom ugovora Krsto bi se morao ne samo založiti da Ferdinand bude izabran za ugarskoga kralja i da se dokopa ugarske krune, nego i odreći se svih potraživanja za službu koju je godinama obavljao Ferdinandovu ocu Maksimilijanu i samome Ferdinandu.²⁰ Ne znamo o kojem se iznosu radi, ali je Krsto vjerojatno imao znatna potraživanja prema habsburgovcima. Ukratko, Ferdinand je želio ugovorom osigurati za sebe pomoć najznačajnijega hrvatskog velikaša, ali mu je sa svoje strane za uzvrat davao nadu da će mu tek nakon potpune pobjede nad Zapoljom predati posjede u Hrvatskoj, Istri itd. i imenovati ga za vrhovnog komandanta. Krsto je dobro poznavao Ferdinanda i znao je da bi se čak i tada našla neka »kvaka« i da bi ga Ferdinand izigrao. Ukratko, Krsto nije bio ni »kolebljiv« do sredine studenoga 1527. ni »iskreno odan« Ferdinandu. On je jednostavno bio rijetko sposoban i dalekovidan čovjek koji je pokušavao da pronade sebi i Hrvatskoj što bolje mjesto među habsburgovcima, Turskom, Mlecima i Mađarima. I doista, ugarski pretendent na hrvatsko-ugarsko prijestolje, Ivan Zapolja, odmah mu je priznao položaj vrhovnog komandanta u zapadnoj Ugarskoj, imenovao ga za hrvatskog bana, izdao mu darovnicu za Senj i druga mjesta itd.²¹ Krsto i njegov otac Bernardin stali su čvrsto uz Zapolju, na što su se ostali hrvatski velikaši i plemstvo gorko tužili Ferdinandu, kao što smo već rekli, zbog Krstine »nezahvalnosti« prema Ferdinandu. Krsto je tijekom 1527. organizirao otpor protiv Ferdinanda i proveo ofenzivu, ali je nažalost 26. rujna smrtno nastradao pred Varaždinom. Time je zadan težak udarac snagama koje su se protivile Ferdinandu.

16. Ferdo Šišić, *Izbor Ferdinanda I hrvatskim kraljem*, Starohrvatska prosvjeta N.D. I, 1-2, Zagreb – Knin, 1927, 25.

17. N. dj., 30-31.

18. Miljen Šamšalović, *Diplomatska misija senjskog biskupa Jožefića god. 1526-1527.* Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 1, Zagreb, 1954, 160.

19. Vidi npr. Emilije Laszowski, *Monumenta Habsburgica I* (MSHSM, vol. XXXV), Zagrabiae 1914, 26.

20. Treba ipak dodati da je Ferdinand obećao da će preuzeti dug Krste Frankapana od 2600 guldena.

21. Šišić, *Izbor*, cit., 31.

A hrvatski velikaši i plemići koji su olako priznali 1. siječnja 1527. Ferdinanda za kralja i već se u travnju iste godine gorko pokajali? Oni su i nadalje bili izigravani od Ferdinanda, ali, kako se svaki njihov energičniji otpor prema habsburgovcima mogao nakon 1. I. 1527. smatrati veleizdajom, i dalje su očajnički molili Ferdinanda za pomoć i razumijevanje. Da su se oni itekako pokajali što su Hrvatsku 1527. podložili Ferdinandu, najbolje i izravno svjedoči adresa hrvatskog sabora upućena 9. rujna 1535, dakle nakon skoro devet godina (!), »*Universi barones, proceres, nobiles ac milites regni Croacie*« pišu Ferdinandu²² među ostalim: »Kako vaše veličanstvo potpuno napušta nas koji se nalazimo i koji smo izloženi skrajnjoj opasnosti, ponizno molimo vaše veličanstvo da se udostoji vratiti i povratiti našu ispravu što smo je poslali vašem veličanstvu po vašim opunomoćenicima naprijed navedenim (tj. po Pavlu Obersteinu, Nikoli Jurišiću, Ivanu Kacijaneru i Ivanu Pichleru: L.M.), a mi ćemo vratiti i povratiti ispravu što nam je od opunomoćenika vašeg veličanstva dana (...). Ako smo potpuno napušteni od vašeg veličanstva, prinuđeni smo hoćeš nećeš da se pobrinemo i donesemo odluke o našim stvarima i poslovima.« Dakako da Ferdinand nije ni pomišljao na to da vrati ispravu od 1. siječnja 1527. jer je ona dala zakonski temelj habsburgovskoj vlasti nad Hrvatskom. Zato je on približno za mjesec dana odgovorio²³ da on »*od onoga vremena, otkako su ga staleži kraljevstva Hrvatske priznali za kralja i gospodara*« ništa nema toliko na srcu kao mir i zadovoljstvo svojih hrvatskih podanika, da će im on i nadalje pomagati, »*da ih nikada neće napustiti*« pa ih poziva da mu budu vjerni kao i do sada.

Obećanje Ferdinanda da će Hrvate držati u željeznom zagrljaju i »da ih nikada neće napustiti« uspješni su njegovi nasljednici održati sve do 1918, dakle skoro 400 godina.

Da je *historia magistra vitae* – a ona to nažalost nije – onda bi način na koji su hrvatski staleži 1527. priznali habsburgovce za zakonite vladare bio izvanredno poučan.

DIE LANDTAGE IN CETIN 1527 Zusammenfassung

In diesem Artikel werden die Landtage in Cetin 1527 ausführlich bearbeitet. Der Autor betont die Wichtigkeit der Beschlüsse dieser Tagungen für das Schicksal des kroatischen Volkes. Auf dem ersten Landtag in Cetin 1527 wurden Bescheide gebracht, nach welchen den Habsburgern die königliche Macht im kroatischen Königreich anerkannt wurde. Die kroatischen Stände haben zu dieser Zeit das Recht Ferdinands auf das kroatische Königreich dadurch berechtigt, dass er am 16. Januar 1526 gesetzmässig zum ungarischen König ausgewählt worden war. Ferdinand hat damals den kroatischen Ständen unbestimmte und verallgemeinerte Versprechungen als Gegenleistung gegeben.

Auf dem zweiten Landtag in Cetin äusserten die Kroaten ihre Unzufriedenheit mit Ferdinand, weil er seine Versprechungen nicht ausgefüllt hat.

Der Autor analysiert die Landtagsbescheide in Cetin, und beweist, dass die kroatischen Stände betrogen worden waren. Er berechtigt das Verhalten von Krsto Frankapan, der sich auf die Seite von Ivan Zapolja erklärt hat, weil dieser sowohl ihm als auch dem Königreich Kroatien mehr angeboten hatte.

Die kroatischen Stände, die leichtfertig Ferdinand zum König ausgewählt hatten, haben sehr schnell Reue empfunden, weil Ferdinand sie in eiserner Umarmung gehalten hat. Seine Thronfolger haben gelungen solche Verhältnisse fast 400 Jahre zu erhalten.

22. N. dj., 337-342.

23. N. dj., 341-342.

GRÖF PETAR ZRINSKI

Sl. 13. – Grof Petar Zrinski, (1621-1671) vojskovođa, hrvatski ban i veliki kapetan Senja, pjesnik i narodni mučenik